

Ranta Kaarlo

Kaarlo Ranta 1895-1964 –Pienviljelijä ja kansanperinteen suurkerääjä

Oinasjokelaisen Kaarlo Rannan kuolemasta tulee joulukuussa 2014 kuluneeksi 50 vuotta. Vihdissä jaetaan joka toinen vuosi kotiseututyössä tai perinteenkeruussa ansioituneelle henkilölle tai yhteisölle Rannan mukaan nimetty palkinto. Monelle on tuttu myös hänen muistiinpanoistaan koottu teos Vihtiläisiä luntterilukui. Kaarlo Ranta ei saanut Vihdissä juuri arvostusta omana elinaikanaan, mutta kansanperinnearkistoissa hänen arvonsa huomattiin. Kuka hän oikeastaan oli?

Torppareiden jälkeläinen

Kaarlo Rannan synnyinkoti Nykullan torppa, joka lasketaan Oinasjoen kyläkuntaan kuuluvaksi, oli alun perin Enäjärven rannalla sijaitsevan Lankilan Ali-Lankilan (Alitalo) rusthollin torppa. Rannan suvun aika Nykullassa alkaa vuodesta 1844, jolloin Rannan isoisän vanhemmat muuttivat sinne.

Fredrik Eerikinpoika (1803-1884) ja Eeva Stina Färm (1804-1886) oli vihitty vuonna 1825.

Tuolloin he molemmat olivat palveluksessa Jokikunnalla, mutta Fredrik oli alun perin Lankilan Ylitalon Stenbackan torpan poika. Avioiduttuaan pariskunta muutti kirkonkylään ja sieltä melko pian Vanhalan Tähkälään, mistä he saivat viljeltäväkseen Rajalan torpan. Rajalassa he asuivat aina Nykullaan muuttoon asti.

Nykullan torppariksi ryhtyi vanhempiensa jälkeen Kustaa Heikki Fredrikinpoika (1836-1903).

Ensimmäiseen avioliittoonsa hänet vihittiin Olkkalan kartanon Qvarnbackan torpan tyttären Amalia Karolina Lindströmin (1839-1862) kanssa. Amalian kuoltua Kustaa meni naimisiin Köykkälän Köykan piian Antonette Wilhelmina Sundholmin (1836-1898) kanssa, joka oli syntyisin Siuntiosta.

Kustaan ja Antonetten poika Kaarle August Fredriksson (1864-1916) meni naimisiin Maria Erika Heliuksen (1865-1923) kanssa, joka oli Olkkalan kartanon Vähä-Huhtapellon torpan tytär.

Marian isä oli tullut torppaan kotivävyksi Vanjärven Yli-Vuohenojalta. Kaarlen ja Marian perheeseen syntyi kahdeksan lasta, tosin tyttärinä Aina ja Hilma kuolivat alle vuoden ikäisinä ja Elsa kymmenvuotiaana. Martti eli 18-vuotiaaksi. Aikuisiksi kasvoivat Aliina, Kaarlo, Einari ja Uuno. Perhe otti käyttöönsä sukunimen Ranta.

Polttava tiedonjano

Omien sanojensa mukaan Kaarlo Rannalla oli jo lapsuudestaan lähtien polttava tiedon jano. Lukemaan hän oppi jo viiden vuoden iässä. Opettajina toimivat kotitorpan taksvärkkäri Vilhelmsson sekä oma isoisä eli faffa. Syksyllä 1903 Ranta aloitti koulunkäynnin Veikkolan kartanossa, minne patruuna Dahlberg oli järjestänyt ilmaisen koulun paikkakunnan lapsille. Pitkän koulumatkan ja lumisen talven takia Rannan koulunkäynti Veikkolassa jäi kuitenkin vähälle. Vuonna 1906 järjestettiin hänen kotonaan Nykullassa kiertokoulu. Tästä ei kuitenkaan ollut hänelle juuri hyötyä, sillä opetus oli tarkoitettu lähinnä pienemmille lapsille.

Kaarlo Ranta, eli tuolloinen Karl Arvid Fredriksson kirjautui oppilaaksi Pietilän kansakouluun elokuussa 1907, jolloin hän oli 11-vuotias. Hän kävi koulua ainoastaan vuoden verran, sillä jo toukokuun lopulla 1908 hän erosi. Pääsyynä tähän oli se, että hänen isänsä oli ankara koulunkäynnin vastustaja. Kaarlo menestyi koulussa hyvin. Päätötodistuksen keskiarvo oli nimittäin 9,8.

Ripille Kaarlo Ranta pääsi Vihdin kirkossa juhannuspäivänä 1911. Rippikoulussa häntä opetti pastori Lauri Haapaniemi, joka antoi oppilailleen arvokkaita elämänohjeita. *Kaksi hänen antamaansa neuvoa painui mieleeni niin, että muistan ne koko elämäni ajan ja olen myös koettanut niitä seurata. Ne kuuluvat: `Älä jätä huomiseksi minkä tänään voit tehdä` ja: `Ihmisen pitää olla tehtävälleen uskollinen jos tahtoo maailmassa menestyä`.* Rippikouluaika teki Rantaan vaikutuksen ja hän oli vielä aikuisenakin syvästi kiitollinen pastori Haapaniemelle.

Puoliso ja perheenisä

Kaarlo Rannan vaimo Hilda Sofia Mäkelä (1896-1973) oli syntynyt Lopella. Kun Hilda oli vuoden ikäinen, muutti hänen perheensä Vihtiin. Kaarlon ja Kourlassa palveluksessa olleen Hildan vihki joulukuussa 1918 Vihdin vt. kappalainen Toivo Tapionlinna. Vihkiminen suoritettiin Kaarlon kotona Nykullassa, missä pidettiin myös yksinkertaiset häjäjuhlat tansseineen. Kaarlo ja Hilda Ranta olivat olleet tuttuja jo kouluajoista lähtien, mutta vasta sisällissodan raskaat ja epävarmat ajat saattoivat heidät yhteen.

Rannan perheeseen syntyi kuusi lasta. Pojat Armas, Veijo, Kalevi, Taisto ja Heikki syntyivät vuosina 1920-1938. Ainoa tytär Anja kuoli alle vuoden iässä saatuaan tuberkuloositartunnan. Omien lasten lisäksi perheessä varttui Hildan sisarentytär Liisa, joka oli jo pienenä tullut tätinsä hoidettavaksi. Kun tytön äiti olisi myöhemmin ottanut tämän takaisin luokseen, ei hän enää halunnut lähteä. *Tyttöä ei väkisin viedä*, oli Kaarlokin sanonut.

Lastenkasvatuksessa Kaarlo Ranta oli luontainen auktoriteetti, joka piti ajan tavan mukaan kovan kurin. Rangaistuksia tuli helposti. Naapurustossa asui eräs toinen isä, joka ei onnistunut kurin pitämisessä yhtä hyvin. Kerran hän oli kysynyt Rannalta: *Miten sää oikein olet noo poikas kasvattannut, kun ei nee tee mitään kolttosia?* Rannan perheen pojista Taisto ja Armas jäivät aikuistuttuaan asumaan Oinasjoelle. Veijo taas muutti lähemmäs kirkonkylää Koivissillalle. Kalevi ja Heikki muuttivat Helsinkiin. Liisa ei avioituttuaan lähtenyt naapuria kauemmas.

Lapsenlapset viihtyivät hyvin papan ja mummon luona mummulassa. Helsingissä asuneet lapsenlapset puhuivat Kaarlo Rannasta Vihdin pappana. Myös Vihdissä asuneet lastenlapset lähtivät

mielellään ”mummunkylään”, sillä sekä pappa että mummo olivat ystävällisiä ja hyväntahtoisia ihmisiä.

Oma koti

Kaarlo ja Hilda Rannan oma koti, Länsimäki, valmistui aivan Nykullan torpan naapuriin vuonna 1919. Se rakennettiin vanhoista hirsistä. Ikkunat olivat kolmiosaista t-mallia. Vielä 1950-luvulla rakennus oli vuorattu laudoilla. Sen seinät oli maalattu punaisiksi ja ikkunanpielet valkoisiksi. Rakennus oli katettu tiilikatolla.

Länsimäessä oli kaksi huonetta: tupa ja kamari. Lisäksi oli kylmä eteinen, jonka yhteydessä oli ruokakomero. Tuvan suuren ikkunan edessä oli pöytä penkkeineen. Huoneessa oli myös sänky perheen poikia varten. Yhdellä seinustalla oli puuhella, jonka toisella puolella oli tiskipöytä, toisella puolella taas nurkkakaappi patoja ja kattiloita varten. Toisella seinällä oli erillinen astiakaappi. Katosta roikkuivat leipävartaat ja lattian alla oli kellarikuoppa.

Kaarlo ja Hilda Ranta nukkuivat hetekassa kamarin puolella. Lämpöä huoneeseen antoi nurkassa ollut Porin-Matti-kamina. Kamarin ikkunan edessä oli kirjoituspöytä ja kaapin päällä sähkökäyttöinen radio, jonka kuunteleminen oli tarkkaan valvottua. Keskilattialla oli Kaarlon keinutuoli. Myös rakennuksen vintillä oli yksi lämmitettävä asuinhuone. Vaikka talon isäntä arvosti perinteitä, myös nykyaika oli kodissa läsnä. Radio oli Länsimäessä jo ennen sotia ja 1950-luvulla oli jo oma puhelinkin.

Länsimäen taloa ympäröi Kaarlo Rannan huolella hoitama puutarha omenapuineen ja kukkaistutuksineen. Taimien kasvatusta varten oli pihassa taimilava. Talon nurkalta löytyi myös sotien jälkeen tehty kaivo. Sitä ennen ruokavesi haettiin lähellä sijainneesta purosta, kun taas talousvesi otettiin suoraan Oinasjoesta. Pihapiirissä oli pitkä talousrakennus, jossa olivat saman katon alla navetta, talli, lato, puuliiteri ja sauna. Kauempana oli puimala, jonka suojissa oli puimakone sekä sitä käyttänyt polttomoottori.

Raskasta työntekoa

Kaarlo Ranta aloitti työntöön kodin ulkopuolella jo ennen rippikouluikää. Hän joutui silloin tällöin tekemään isänsä puolesta taksvärkkipäiviä Ali-Lankilan taloon. Ripille päästyään hän aloitti varsinaisen työntöön. Taksvärkkipäivät olivat hyvin raskaita, ennen kaikkea sen takia, että vanhemmat työmiehet mielellään luistivat työstä teettämällä oman osuutensa nuorilla pojilla.

Kaarlo Rannan oma koti Länsimäki oli tyypillinen muutaman hehtaarin pienviljelystila, jonka pinta-alasta puolet oli peltoa. Länsimäessä pidettiin tavallisesti yhdestä kahteen lehmää, jotka saivat kesäisin laiduntaa joko omassa tai naapuritalo Nykullan metsässä. Maito käytettiin pääasiassa kotona, sillä pienestä karjasta ei riittänyt juuri meijeriin lähetettävää. Hilda-vaimo piti huolen kodista ja karjasta.

Jossain vaiheessa Rannalla oli ollut oma hevonen, mutta yleensä tallia käytettiin sikakarsinana. Hevostöihin tarvittiinkin ulkopuolista apua. Jotkut isännät antoivat tarpeen tullen pelkän hevosen lainaksi, toiset taas, kuten esimerkiksi Viljasen isäntä, tulivat itsekin mukaan talkoisiin. Silloin kun

ei kotona ollut työtä, teki Kaarlo Ranta töitä paikkakunnan taloissa. Hän hallitsi sekä maa-, metsä- ja puutarhatyöt että kirvesmiehen hommat.

Puu oli Kaarlo Rannalle tuttu materiaali. Metsätöitä hän teki useimmiten lähistön suurten tiloja, kuten Yli- ja Ali-Lankilan sekä Kotkaniemen ja Hynnälän metsissä. Usein metsään kulkivat vain yhdet jalanjäljet, sillä tarkka mies käytti samoja jälkiä mennessään. Ranta oli myös etevä kirvesmies, joka oli rakentamassa monia eri rakennuksia. Taitavana käsistään kävi hän myös opettamassa käsitöitä Veikkolan koululla. Hän teki myös puutarhatöitä taloissa sekä laati tarvittaessa puutarhasuunnitelmia.

Kansanperinteen suurkerääjä

Se, mikä on tehnyt Kaarlo Rannasta merkityksellisen koko Vihdille ja kaikille vihtiläisille, on hänen laajamittainen perinteenkeruunsa. Arkistoihin hän alkoi tallettaa vihtiläisperinnettä 1930-luvulla, mutta hiljaista perinteenkeruuta hän oli tehnyt jo lapsesta asti. Kenties tärkein tietolähde oli ollut hänen oma äitinsä. Muita tärkeitä henkilöitä olivat suutari Grönlund, suutari Leander ja muurari Smed.

Vuonna 1932 Eteläsuomalainen osakunta järjesti kilpailun uusmaalaisten sananparsien keräämiseksi. Ranta osallistui kilpailuun 1360 sananparrella. *Kun sananparsien keruu oli päättynyt ja Sanastaja alkoi tulla minulle, keräilytoimiston kehottaessa lähettämään edelleenkin tiedonantoja, olen sitä jossain määrin tehnyt, koska tunnen sen velvollisuudekseni, kun tällä paikkakunnalla ei toista kerääjää ole.*

Paitsi että Sanakirjasäätiö alkoi kilpailun jälkeen lähettää Rannalle murre sanojen tiedusteluun tarkoitettua Sanastaja-lehteä, alkoi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura lähettää hänelle Kansantietolehteään. 1930-luvulla Ranta vastasi ahkerasti eri arkistojen kyselyihin, mutta sen jälkeen yhteistyö hiljeni. Sanakirjasäätiölle hän lähetti muutamia sanoja jo 1940-luvulla, mutta tiivis yhteistyö alkoi jälleen 1950-luvun puolivälissä. Kansallismuseon kansatieteellisen osaston avustajaksi Ranta liittyi vuonna 1960 ja seuraavana vuonna hän alkoi jälleen toimittaa aineistoa SKS:n kansanrunousarkistoon. Ranta lähetti tietoja myös Åbo Akademin kulttuurihistorialliselle laitokselle.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon tallennetusta vihtiläisperinteestä oli 1970-luvun alkuun mennessä suurin osa, 58 prosenttia, Kaarlo Rannan lähettämää. Kaiken kaikkiaan SKS:n kansanrunousarkistossa on Rannan lähettämiä muistiinpanoja 4183 numeron verran. Sanakirjasäätiön kokoelmissa Rannan materiaalia taas oli 9587 ja kansallismuseon kansatieteellisen osaston kokoelmissa 2070 liuskan verran. Rannan aineistossa korostuvat kaskut, uskomukset ja sananparret.

Kaarlo Ranta sai pieniä kirja- ja rahapalkintoja niiltä arkistoilta, joihin hän lähetti tietojaan. Huomattavimman tunnustuksensa hän sai kuolemaansa edeltäneenä kesänä järjestetyillä valtakunnallisilla kotiseutupäivillä Lohjalla. Tällöin hän otti vastaan Kotiseutuliiton ansiomitallin tunnustukseksi kotiseututyöstään erityisesti kansanperinteen kerääjänä.

Luotettu mies

Kaarlo Ranta hoiti lukuisia luottamustehtäviä. Hän oli mukana esimerkiksi Vihdin kunnan hallinnossa. Eri aikoina hän kuului muun muassa kansanhuolto-, kunnallis-, vero- ja taksvärkkilautakuntiin. Hän oli myös kirjaston johtokunnan sekä Vihdin seurakunnan kirkkovaltuuston jäsen. Kotikylällään Oinasjoella hän toimi Vihdinseudun Osuusliikkeen myymäläneuvostossa. Hän oli myös Keski-Vihdin pienviljelijäin yhdistyksen perustajajäsen, sihteeri ja rahastonhoitaja. Hän kuului myös Ojakkalan Osuuskassan ensimmäisiin jäseniin.

Kotiseututyö oli Kaarlo Rannalle tärkeää. Jo vuonna 1937 hän oli tehnyt kunnanvaltuustolle aloitteen kotiseutumuseon perustamiseksi Vihtiin. Kun sotien päätyttyä Vihtiin alettiin puuhata omaa kotiseutuyhdistystä, Vihti-seuraa, oli Kaarlo Ranta luonnollisesti mukana. Hän kuului seuran johtokuntaan vuodesta 1947 kuolemaansa asti. *Suurella uskollisuudella hän oli säännöllisesti mukana johtokunnan kokouksissa. Hänen lausuntonsa näissä kokouksissa olivat aina viisaan harkittuja ja asiallisia*, kirjoitettiin Rannan muistokirjoituksessa.

Ranta toimi ahkerasti esineiden keräämiseksi vuonna 1959 avattuun Vihdin kotiseutumuseoon. Omia esineitään hän lahjoitti museon kokoelmiin yli viisikymmentä, joista pääosa oli ollut käytössä hänen kotonaan Länsimäessä. Joitakin esineitä hän oli hankkinut myös huutokaupoista. Pääosa Rannan lahjoituksista on talonpoikaisia käyttöesineitä, kuten esimerkiksi kirnu, varsta ja juustokehä. Lisäksi hän lahjoitti museolle keräämänsä rahakokoelman.

Harrastusten parissa

Kaarlo Ranta oli ahkera lukija, joka käytti tiuhaan Veikkolan piirikirjaston valikoimia. Kesällä 1963 tehdyssä haastattelussa hän kertoi, että hänen mielikirjailijoitaan olivat Mika Waltari ja Urho Karhumäki. Lisäksi Ranta luki historia-aiheisia kirjoja sekä tietokirjoja, myös jännityskirjat olivat mieleistä luettavaa.

Kaarlo Rannan mieluisimpia harrastuksia oli puutarhan ja kasvien hoito, mitä hän oli harrastanut jo nuoresta miehestä lähtien. Länsimäen pihapiirissä oli paljon omenapuita valkeakuulaasta antonovkaan. Ranta myös jalosti omenapuita. Samaan omenapuun runkoon saattoi olla myös ympättyä useaa eri lajiketta. Sisällä hän taas hoiti huonekasveja. *Luonnonsuojelua myöskin harrastan. Harvinaista tai erikoista kasvia en mielelläni tuhoa. Rakastan villiä luontoa ja suojelen sitä minkä voin*, kirjoittaa Ranta omaelämäkerrassaan.

Omaelämäkerrassaan Kaarlo Ranta kertoo harrastaneensa myös seuranäytelmiä, joissa hän varsinkin nuorena oli mukana. Myöhemmin hän innostui kanteleen soitosta. Hän jopa rakensi itse itselleen kanteleen. Pienen pojantytären mieleen jäi se, kuinka pappa saattoi ottaa seinältä kanteleen syliinsä ja ryhtyä soittamaan.

Yllättävä lähtö

Luonteeltaan Kaarlo Ranta oli hyvin vaatimaton. Seurassa hän useimmiten jäi puheliaan Hilda-vaimonsa varjoon. Perinteenkeruuharrastuksestaan hän ei juuri puhunut. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, ettei hänen työnsä arvoa ymmärretty. *Ne on niitä Kallen juttuja*, saattoi Hildakin tokaista, kun Kaarlo lähti illalla työpöytänsä ääreen kamariin. Monelle lähisukulaisillekin hänen tärkeä työnsä avautui vasta hänen kuoltuaan. Kaarlo Rannan kuolema oli tuli täytenä yllätyksenä, sillä

mitään merkkejä siitä ei ollut nähtävissä ennalta. Vielä kuolemaansa edeltäneenä päivänä hän oli ollut tavanomaisesti töissä. Seuraavana aamuna hän ei enää herännyt.

Lauantaina 12. päivä joulukuuta vuonna 1964 vietettiin hautajaisia. Kaarlo Rannan siunasi Vihdin siunauskappelissa kirkkoherra W. P. J. Hidén. Haudalla seppeleensä laskivat aluksi omaiset ja sukulaiset. Tämän jälkeen laskivat kirkkoherra Hidén, kauppias Väinö Luoto ja rouva Hilma Kataja Vihdin seurakunnan seppeleen. Vihti-Seuran seppelettä oli kauppias Luodon ja rouva Katajan lisäksi laskemassa maisteri Martti Terho. Haudalla Rannan muistolle puhuivat kansanedustaja Saara Forsius sekä rouva Pirkko Ritvala. Muistotilaisuus vietettiin kirkonkylässä, nykyisessä Siirilässä toimineessa Etelän Maitokunnan baarissa. Siellä Rannan muistolle puhuivat opettaja Lauri Miettinen sekä kirkkoherra Hidén.

Kaarlo Rannan jälkeen

Vihdissä Kaarlo Rannan suurtyö kansanperinteen keruussa unohtui melko pian. Hän oli 1960-luvun alussa lahjoittanut Vihti-Seuralle 18 vahakantista vihkoa, jotka sisälsivät käsinkirjoitettuja muistiinpanoja vihtiläisestä kansanperinteestä ja kansanelämästä. Ranta oli valikoinut aineiston siitä materiaalista, mitä hän oli vuosikymmenien mittaan lähettänyt eri arkistoihin. Vihkoja säilytettiin pitkään Vihdin pappilassa, mistä ne 1970-luvun lopulla siirrettiin kunnankirjaston suojiin.

Vuonna 1979 Suomen Kulttuurirahaston Uudenmaan rahasto myönsi Vihti-Seuralle apurahan Rannan kokoelmin julkaisemista varten. Työ saatiin päätökseen keväällä 1981, jolloin julkaistiin Matti Vilppulan ja Kirsti Kuuselan toimittama kirja Vihtiläisiin luntterlukui – Kaarlo Rannan muistiinpanoja.

Loppuvuodesta 1987 Vihdissä keskusteltiin jälleen Kaarlo Rannasta. Tuolloin Päivi Varpasuo ja Aino Mansikkaviita tekivät valtuustoaloitteen muistopatsaan pystyttämiseksi. Kunnanvaltuusto jätti hankkeen valmistelemisen kulttuurilautakunnalle, joka ei kuitenkaan lämmennyt ajatukselle. Kulttuurilautakunta sitä vastoin ehdotti perustettavaksi vuosittain jaettavaa Kaarlo Ranta -palkintoa kotiseututyössä tai perinteenkeruussa ansioituneelle vihtiläiselle yksityiselle henkilölle tai yhteisölle. Kunnanvaltuusto hyväksyi ehdotuksen helmikuussa 1988. Palkinto jaettiin ensimmäisen kerran jo samana vuonna.

Tänään Kaarlo Rannan kodista Länsimäestä muistuttavat Oinasjoella enää omenapuut ja metsittyneen pellon takana oleva harmaa puimala. Leskeksi jäätyään Hilda Ranta jäi asumaan yksin Länsimäkeä. Peltoja viljelivät hänen lähellä asuneet poikansa Taisto ja Armas. Hilda oli tästä erityisen onnellinen, sillä hän muisti, kuinka kova työ oli ollut raivata pellot synkästä metsästä. Hilda Rannan kuoltua Länsimäkeä käytettiin satunnaisesti kesäasuntona, mutta se jäi pian tyhjilleen. Lopulta se jouduttiin purkamaan. Asuinrakennuksen tontti on myyty naapurille, mutta Länsimäen tilan maat ovat edelleen Rannan suvun omistuksessa.

Matti Mäki
Museoamanuenssi
Vihdin museo

Lähteet:

Kuusela, Kirsti & Vilppula, Matti 1981: Vihtiläisiä luntterilukui – Kaarlo Rannan muistiinpanoja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ketola, Eino 1997: Vihdin historia 1918-1965 - Maanjaon aika. Vihdin kunta & Vihdin seurakunta.

Degerman, Henrik (toim.) 1984: Kärväinen 1983. Vihti-Seuran julkaisu VI. Vihti: Vihti-Seura.

Vihdin museon lehtileikekokoelma

Vihdin kunnanarkisto

Suullisia tietoja ja valokuvia antaneet: Eila Ranta, Heikki Ranta ja Jouko Ranta.

Artikkeli on julkaistu Vihti-Seuran Pertun posti –lehden numerossa 2/2014